

Francouzská literatura pro děti a mládež

Autor: doc. PhDr. Milena Šubrtová Ph.D.

Číslo: roč. 2, č. 3/2016

Rubrika: Pře(d)kládáme

Klíčová slova:

literatura pro děti a mládež, příběhy s dětským hrdinou, překladová literatura, Francouzská literatura pro děti a mládež, světová dětská literatura

*Francouzi se rádi holedbají, že to byli právě oni, kdo „vynalezli“ literaturu určenou přímo dětem. Komparatista Paul Hazard ve svém známém souboru esejů *Knihy, děti a lidé*, věnovaných světové literatuře pro děti a mládež, který vyšel roku 1932, klade sugestivní řečnickou otázku: Tam, kde se celá staletí nepřišlo ani na to, dát dětem přiměřené šaty, jak by se mohlo přijít na to, dát jim knihy?*

Úvod

Za prvního původce knížek, vytvářených s pochopením pro duši dětského čtenáře, pokládá francouzského osvícence [Charlese Perraulta](#) (1628-1703), jehož pohádky znají české děti z řady překladů a úprav, prováděných kupříkladu Františkem Hrubínem. Francouzská literatura pro mládež poskytla světu od 19. století celou plejádu nesmrtelných autorů, děl a literárních postav, které znají i generace českých vnímatelů, namátkou stačí připomenout autory jako Jules Verne, Alexandre Dumas, ze současných například Timothée de Fombelle.

Naše krátké trojí zastavení nad francouzskou literaturou se bude týkat hlavně autorů tvořících pro děti předškolního věku, neboť jsou to právě oni, kdo mohou ovlivnit čtenářství dítěte na celý život.

Jednou z nejpoblárnějších dětských uličnic francouzské literatury je malá Sophie. Román, který v českém překladu vyšel pouze jednou, a to v překladu hraběnky Nory Kinské pod názvem **Nehody malé Žofie**, se ve Francii těší stále čtenářské oblíbě. Jeho autorkou je [Sophie de Ségur](#) (1799-1874), šlechtichna ruského původu, která se provdala do Francie a psát začala až pro svá vnoučata. První díl trilogie o čtyřleté Sophii vyšel v roce 1859 a nesl četné autobiografické stopy i otisk výchovných metod uplatňovaných v Rusku na počátku 19. století. Sophie vyrůstá na rodinném panství, a zatímco její kousky vyvěrající z dětské bezprostřednosti a naivity ústí v bezděčnou krutost (suchozemská želvička, které Sophie se svým bratrancem lehkomyšlně dopřeje koupel, zahyne), dospělí vychovatelé čelí jejímu jednání s krutostí, která je součástí jejich výchovné strategie. Sophie, sama potrestána důsledky svých činů, bývá navíc často vyloučena z rodinného kruhu či ponížena. České čtenáře zaskočí aristokratická povýšenost, autoritářství i nedostatek sociálního citění, jež se omezuje na almužnu. Příběhy nezbedné Sophie však francouzské čtenáře získaly humornými postřehy ze života dětí a jako klasické dílo se dočkaly řady reedic. Na jaře 2016 byla do kin uvedena dokonce nová filmová adaptace Christopha Honoré.

V prosinci 1931 byla vydána první knížka ze série o sloním králi Babarovi [Příběh malého slona Babara](#). Napsal a nakreslil ji **Jean de Brunhoff** (1899-1937), a to na základě příběhu, který jejich dvěma synům před spaním vyprávěla autorova manželka Cécile. Líčí se zde osudy slůněte, jemuž lovci zabili maminku. Babar opouští džungli a vydává se do města, kde se ho ujme stará dáma, jež ho zasvěcuje do chodu civilizace. Poučený Babar se pak vrací domů, stává se sloním králem a ožení se. Vybuduje utopické město Célesteville, kde každý najde své uplatnění a kde se i přes různé překážky dají vyřešit všechny problémy. Původně jednoduchému příběhu se tak otevřela cesta k dalším

pokračováním. Pět vytvořil sám autor a po jeho předčasné smrti na tuberkulózu se Babarovy postavy ujal autorův starší syn, **Laurent de Brunhoff** (1925). Do dalších příhod se pochopitelně promítala i měnící se doba. Zatímco v první knížce je Babar fascinován výtahem jako technickou vymožeností, v těch posledních se už objevují mobilní telefony a MP3. Jean de Brunhoff představil ve své době moderní koncepci dětské knihy: velkoformátové album s ilustracemi, v nichž se černá obrysová kresba kombinuje s akvarelem a text je psán rukopisně stylizovanou kurzívou. O oblibě personifikovaného sloního hrdiny svědčí i skutečnost, že hned v roce 1933 se začaly nabízet první derivované produkty: plyšové hračky představující Babara a jeho manželku Céleste. Následovala smršť animovaných a televizních adaptací, oblečení, hraček a dalších předmětů s motivy Babara, takže se někdy mluví i o tzv. „babarizaci“. Babar, který letos oslaví 85 let, se dočkal překladu do 27 jazyků. Čeština v tomto výčtu neschází, neboť u nás byl nakladatelstvím Baobab poprvé vydán v překladu Drahoslavy Janderové roku 2011.

Tvorba Jeana Thomase Ungerera

Ve stejném roce, kdy ve Francii vyšel první díl Babarových dobrodružství, se narodil umělec **Jean Thomas Ungerer** (později nazývaný **Tomi**), jenž svou tvorbou ovlivnil další generace francouzských dětí. Jeho přijetí dospělými čtenáři, ať již rodiči či literárními kritiky, nebylo zpočátku jednoznačně kladné. Když v roce 1961 publikoval knížku **Tři loupežníci**, vyčítali autorovi, že jeho ilustrace jsou příliš děsivé a pochmurné. Děti se však nedaly zastrašit temnými siluetami tří hroživých postav s obrovskou sekýrou a získal je autorův optimismus i příklon na stranu slabších. Z trojice zbojníků, kteří kolem sebe šíří atmosféru strachu, se vlivem malé holčičky stanou nakonec ochránci sirotků. Na motivu převýchovy se zakládá také knížka **Zeraldin obr** z roku 1967. Nebezpečný obr, který je ve frankofonní literární tradici vždy lidožroutský, se díky laskavé povaze a kuchařskému umění malé Zeraldiny mění v dobráckého muže, za něhož se Zeralda posléze provdává. Ungerer si často všímá utiskovaných outsiderů a sociální nespravedlnosti, kterou se snaží napravit alespoň ve svých knížkách. **Zápalka** je aktualizovanou variací na Andersenovu pohádku Děvčátko se sirkami. Tentokrát však dívenka nepodléhá svému osudu, ale aktivně mu čelí a nakonec se její sny stávají skutečností. Ungerer sice v 70. letech oznámil, že na uměleckou tvorbu pro děti rezignuje a bude se nadále věnovat pouze svému grafickému a karikaturnímu dílu pro dospělé, naštěstí však své prohlášení nenaplnil. V roce 1998 získal (po René Guillotovi jako druhý Francouz v historii) Cenu Hanse Christiana Andersena. Ani poté se spokojeně neodmlčel a na konci tisíciletí začaly v jeho tvorbě více rezonovat vzpomínky na dobu dětství prožitého v poněmčeném Alsasku za druhé světové války. Kniha **Otto, autobiografie plyšového medvídky** (1999) vypráví o krutostech druhé světové války z perspektivy plyšového medvídky vyrobeného v Německu, kterého jako dárek dostává malý židovský chlapec. Při deportaci ho věnuje svému kamarádovi a tak začíná medvídkova válečná anabáze, během které dokonce zachrání život americkému vojákovvi. Tomi Ungerer pochází ze Strasbourgu a ačkoliv poté, co prokřižoval celou Evropu i Ameriku, se usadil v Irsku, jeho rodné město se k němu hrdě hlásí. Ve strasbourské Villa Greiner sídlí [Musée Tomi Ungerer – Centre international de l'illustration](#), které shromažďuje úctyhodných 10 000 autorových kreseb, grafik, výtvarných a knižních děl i jeho sbírku dětských hraček. U nás dosud žádné z jeho děl publikováno nebylo.

Závěr

Případ Tomiho Ungerera, jehož knížky vycházejí v angličtině a teprve následně jsou překládány do francouzštiny, trošku připomíná Petra, vlastně [Petera Síse](#), neboť ukazuje, jak těžké je v současné tvorbě pro děti vymezovat jakékoliv hranice. Umělec, který dokáže oslovit dětské čtenáře, zkrátka patří všem bez ohledu na národní či geografickou příslušnost.

ŠUBRTOVÁ, Milena. Francouzská literatura pro děti a mládež. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 2, č. 3/2016 [cit. 2016-06-28].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/francouzska-literatura.
ISSN 2336-727X.